

Кабінет історії

Геннадій СТРЕЛЬСЬКИЙ

ДІЯЧІ УКРАЇНИ ДОБИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ. Біографічний словник (С)

**СОКОВИЧ (САКОВИЧ)
ЄВГЕН ОЛЕКСАНДРОВИЧ
(1864-1946)**

Український державно-політичний діяч. За фахом — інженер шляхів сполучення. Член Української партії соціалістів-революціонерів.

З 29 листопада 1917 року — товариш (заступник) Генерального секретаря шляхів в уряді Центральної Ради, а з 25 січня до 28 квітня 1918 року — народний міністр залізничних шляхів УНР (в кабінеті В.Голубовича).

За часів гетьманату Є.О.Сокович працював консулом Української Держави в Швейцарії (у Лозанні), очолював комунікаційну комісію на переговорах української делегації з представниками російського Раднаркому.

Емігрувавши до Чесько-Словацької республіки, викладав у вищих навчальних закладах. Зокрема, з 1922 року працював доцентом меліорації в Українській Господарській Академії в Подебрадах. Помер Є.О.Сокович у Потсдамі (Німеччина).

**СТАРИЦЬКА-ЧЕРНЯХІВСЬКА
ЛЮДМИЛА МИХАЙЛІВНА
(1868-1941)**

Українська письменниця, поетеса, драматург, громадсько-політична діячка. Народилася 29 серпня 1868 року у Києві (є відомості, що в с. Карпівці Могилів-Подільського повіту) в сім'ї видатного українського письменника і драматурга М.П.Старицького (1840-1904). Мати Л.М.Старицької-Черняхівської, Софія Віталіївна, — рідна сестра славетного композитора М.В.Лисенка.

Здобувши блискучу домашню освіту, дівчинка продовжила її у приватному пансіоні та гімназії. З 1888 року до 1893 року була членом утвореного за ініціативою Л. Українки гуртка «Плеяда», який залишив помітний слід в історії української літератури. Переїнявши

майже всі батькові таланти, Л.М.Старицька-Черняхівська ввійшла до української культури як непересічний драматург, прозаїк, поетеса, перекладачка, мемуаристка, її перу належать п'єси «Аппій Клавдій» (1909), «Жага» (1910), «Гетьман Дорошенко» (1911), «Крила» (1913), «Останній сніг» (1917), «Милость Божа» (1919), лібрето до опер М.В.Лисенка, переклади поезій з німецької, французької, російської. У співавторстві з батьком вона видала історичні романи «Перед бурею» і «Останні орли». Крім того, нею написано безліч літературно-критичних статей, мемуари «25 років українського театру» (1907), «Хвилини життя Лесі Українки» (1913), спогади про М.Лисенка, І.Франка, В.Самійленка, Г.Барвінок та ін.

Л. М. Старицька-Черняхівська завжди сполучала літературну працю з активною громадсько-політичною роботою. Вона очолювала літературно-мистецький клуб «Родина», була членом київської «Просвіти», Українського наукового товариства та інших громадських, наукових і мистецьких організацій, а також політичних партій, зокрема, ТУП і Української радикально-демократичної партії, згодом — Української партії соціалістів-федералістів.

На Всеукраїнському національному конгресі у квітні 1917 року Л.М.Старицьку-Черняхівську було обрано до складу Центральної Ради, а згодом (на перших Загальних зборах Центральної Ради) — до Малої ради. Тоді ж (у квітні 1917 року) вона стала членом-засновником Комітету Українського національного театру, а з 21 вересня 1917 року очолювала видавничу й репертуарну комісії театрального комітету при Генеральному секретарстві освіти.

Після встановлення радянської влади, Л.М.Старицька-Черняхівська, незважаючи на

загрозу арешту, залишилася в Україні. Не маючи сталого заробітку, працювала ткалею, перекладачкою, режисером, писала сценарії для театру, допомагала створювати нові театральні трупі. У 1924-1926 роках працювала позаштатною співробітницею Відділу окремих наукових доручень Всеукраїнської Академії Наук (ВУАН), а згодом була запрошена на штатну посаду співробітника театральної секції Інституту української наукової мови ВУАН (1926-1927). В цей період нею були написані і видані нові п'єси «Перемога» (1925) і «Іван Мазепа» (1929).

У січні 1930 року письменниці разом з чоловіком — видатним лікарем, професором гістології О.Г.Черняхівським — було заарештовано за звинуваченням у приналежності до міфічної Спілки Визволення України і засуджено до 5 років позбавлення волі. 4 червня того ж року Л.М.Старицьку-Черняхівську було звільнено з-під варті і строк замінено на умовний. Але у липні 1941 року її було знову звинувачено в антирадянській діяльності і примусово перевезено співробітниками НКВС з Києва до Казахстану. В дорозі у телячому вагоні письменниця померла. Точна дата її смерті і місце поховання досі невідомі.

СТАРОСОЛЬСЬКИЙ ВОЛОДИМИР ЯКИМОВИЧ (1878-1942)

Український учений-правник, соціолог, політолог, громадсько-політичний діяч, дипломат. Народився 8 січня 1878 р. у польському місті Ярославі. Після закінчення юридичного факультету Львівського університету (1901 р.) підвищував свою професійну кваліфікацію в університетах Берліна, Гейдельберга і Граца, здобувши вчену ступінь доктора права. Ще в студентські роки В.Я.Старосольський прилучився до активної громадсько-політичної діяльності, беручи участь у роботі різних молодіжних організацій, зокрема, «Академічної громади». Він працював у редакції львівського часопису «Молода Україна» (1900-1906 рр.), брав участь у виданнях Революційної Української партії (1900-1905 рр.), часто виступав з промовами на політичних мітингах у Львові, Чернівцях, Відні на теми здобуття українським народом державної незалежності. Працював адвокатом у Львові (1909-1914 рр.). Був одним із засновників товариства «Січові стрільці» (1913 р.), членом Головної Української Ради і Бойової управи Українських Січових стрільців (з 1914 р.).

З жовтня 1918 р. В.Я.Старосольський — член Української Національної Ради у Львові, учасник утворення Західно-Української На-

родної Республіки. Восени 1919 р. він працював товаришем (заступником) міністра закордонних справ в уряді УНР, з кінця того ж року — професором права університету у Кам'янець-Подільському. Згодом В.Я.Старосольський брав активну участь у дипломатичній діяльності уряду ЗУНР в еміграції, але всі спроби домогтися міжнародної підтримки ЗУНР після воєнної поразки були марними.

З 1921 р. працював професором в Українському університеті (УВУ) у Відні і Празі та в Українській господарській академії в Подєбрадах, деканом правничого факультету УВУ. У 20-ті роки у Відні і Подєбрадах вийшли у світ найбільш значні наукові праці В.Я.Старосольського: «Теорія нації», «Держава і політичне право», «Методологічна проблема в науці про державу», «До питання про форми держави» та ін., у яких обґрунтовується концепція незалежної української державності. У 1928 р. В.Я.Старосольський повернувся на батьківщину. Працював адвокатом у Львові і членом адвокатської палати у Варшаві (1928-1939), професором юриспруденції Львівського університету (1939-1941 рр.). У 1941 р. був заарештований НКВС і засуджений за звинуваченням у «буржуазному націоналізмі» та «підіривній діяльності проти радянської влади» до 10 років ув'язнення. Помер 25 лютого 1942 р. у тюрмі далекого сибірського міста Маріїнська.

СТЕБНИЦЬКИЙ ПЕТРО ЯНУАРОВИЧ (1862 — 1923)

«Стебницький був чистим лицарем громадської справи — безперестанної, упертої, незломної». Так влучно охарактеризував головне в особі цього українського політичного діяча, ученого, публіциста, письменника його довголітній товариш по праці О.Г.Лотоцький.

П.Я.Стебницький народився 25 листопада 1862 р. в с. Гореничах на Київщині в сім'ї священика. Закінчив фізико-математичний факультет Київського університету св.Володимира (1886) із ступенем кандидата наук. Того ж року переїхав до Петербурга, де заробляв на життя приватними уроками та службою у головному управлінні пошт і телеграфів та у міністерстві фінансів. Основним змістом його життя в Петербурзі була активна участь у діяльності української громади, у боротьбі з цензурними заборонами сумнозвісного Емського указу 1876 р. П.Я.Стебницький брав найактивнішу участь в організації українських фракцій I і II Державної думи, у виданні їх періодичних

органів ("Украинский вестник" і "Рідна справа: думські вісті"), двотомника "Украинский народ в его прошлом й настоящем". Одночасно він друкувався як публіцист і письменник в "Киевской старине", "Літературно-науковому віснику" та інших журналах України, в "Украинской жизни", що видавав в Москві С.В.Петлюра тощо. Петро Януарович був одним із засновників Товариства українських поступовців, входив до його ради. З вибухом лютневої революції 1917 р. П.Я.Стебницький був одним з керівних діячів Української Національної ради в Петербурзі (з травня 1917 р. очолював її), працював комісаром у справах України при Тимчасовому уряді. Незабаром він переїхав до Києва, де був кооптований до складу ЦК Української партії соціалістів-федералістів і обраний до Центральної Ради. За часів гетьманату (1918 р.) П.Я.Стебницький був заступником голови української делегації на переговорах з радянською Росією, міністром освіти і мистецтва в уряді Ф.Лизогуба, одним з фундаторів Української Академії Наук. Характеризуючи Стебницького як дипломата, О.Г.Лотоцький писав, що саме він рішуче поклав край тим переговорам з російською делегацією, "які більшовики просто використовували для своєї агітації на Україні". Після встановлення радянської влади П.Я.Стебницького було заарештовано, але завдяки клопотанню керівництва Української Академії Наук незабаром звільнено.

З лютого 1919 р. він працював в Українській Академії наук членом постійної Комісії для складання Біографічного словника діячів України, у 1920 р. був керівником справами цієї Комісії, деякий час (з серпня 1920 р. до початку 1921 р.) очолював її. У цьому зв'язку особливо вражає несправедливістю той факт, що біографії самого П.Я.Стебницького немає в жодному з радянських довідково-енциклопедичних видань, які вийшли після його смерті (14 березня 1923 р.). Так само замовчувалась його велика наукова, публіцистична і літературна спадщина, серед якої — книги "Під стелями Думи" (1907р.), "Українська справа" (1917 р.), "Украина и украинцы" (1917 р.), "Поміж двох революцій: нариси політичного життя за рр. 1907-1918" (1918р.), літературні твори, поезії, опубліковані під псевдонімами: П.Смуток, А.Ірпенський, Малорос та іншими.

СТЕШЕНКО ІВАН МАТВІЙОВИЧ (1873-1918)

Український громадсько-політичний діяч, педагог, літературознавець, письменник і поет

(псевдоніми: І.Сердешний, І.Степура, І.Січовик, Світленко).

Народився 24 червня 1873 р. у передмісті Полтави а сім'ї відставного унтер-офіцера, колишнього кріпака князів Кочубеїв. Мати І.Стешенка походила з родини дрібних полтавських міщан. Після закінчення Полтавської класичної гімназії І.Стешенко у 1892 р. вступив на історично-філологічний факультет Київського університету. Під час навчання брав участь у діяльності української студентської громади, захопився ідеями М.Драгоманова, познайомився з відомими родинами Старицьких, Лисенків, Косачів, став членом літературно-мистецького гуртка "Плеяда". На початку 1896 р. разом з Л.Українкою заснував одну з перших соціал-демократичних організацій — групу Українська соціал-демократія.

Після закінчення університету І.Стешенко був запрошений на посаду лектора до Фундуклеївської жіночої гімназії. Але через рік був заарештований за політичну діяльність і після п'ятимісячного ув'язнення висланий з Києва. Перебуваючи на Чернігівщині, займався переважно літературною діяльністю, написав і видав збірки поезій "Хуторні сонети" (1899р.), "Степові мотиви" (1901 р.), низку правових та драматичних творів. Повернувшись до Києва, брав участь у роботі РУП, став членом Української демократичної партії, згодом вступив до УСДРП. У 1905 р. видав низку статей ("Українофіли", "Про так зване українофільство", "Про українську національну школу", "Історичні пророхунки і українська мова" та ін.), у яких пропагував думку про доконечність національної школи та запровадження української мови викладання. Разом з Л.Українкою, Л.Старицькою-Черняхівською, М.Славинським та ін. колишніми "плеядівцями" І.Стешенко видавав часопис "Шершень" (1906 р.), а після його заборони — журнал "Гедзь".

З 1906 р. І.М.Стешенко викладав історію української, російської та західноєвропейських літератур у Київській комерційній школі, Фребелівському педагогічному інституті, на Вищих жіночих курсах, у фізично-драматичній школі М.Лисенка. У 1908 р. його обрали секретарем, а згодом — товаришем голови Українського наукового товариства. У "Записках НТШ", "Записках Українського наукового товариства", "Літературно-науковому віснику", "Дзвоні", "Сяйві" побачили світ статті присвячені творчості О.Стороженка, М.Гоголя, Л.Українки, П.Мирного, М.Старицького, М.Коцюбинського та інших корифеїв української літератури. Багато досліджень І.Стешенка, особ-

ливо 1913-1913 рр., присвячені життю і творчості Т.Шевченка.

Після повалення самодержавства І.М.Стешенко був одним з організаторів Центральної Ради, входив до першого складу її президії і Малої ради, очолював рух за українську школу. За оцінкою М.Грушевського, він, як "фанатичний кермач шкільної справи", підпорядкував їй усі свої інтереси. Як голова шкільної комісії Центральної Ради, засновник і голова Товариства шкільної освіти, член Всеукраїнської учительської спілки, Стешенко докладав усіх зусиль для реалізації схваленої І Всеукраїнським учительським з'їздом (квітень 1917р.) програми, багато виступав на засіданнях Центральної Ради і Малої ради з питань мовної і шкільної політики.

Від початку червня 1917 р. до кінця січня 1918 р. І. М. Стешенко був генеральним секретарем і міністром народної освіти УНР. Згуртувавши навколо себе весь цвіт тогочасної української освітянської еліти, він найактивніше проводив курс на українізацію народної освіти, наполегливо домагався, аби школа в Україні була національною як за формою, так і за змістом. Незважаючи на великі перешкоди з боку багатьох політичних діячів і освітянських чиновників різного рангу, І.М.Стешенкові вдалося закласти основу нової національної школи, розширити мережу навчальних закладів, українізувати частину російських шкіл і заснувати чимало нових україномовних початкових, середніх та спеціальних навчальних закладів. Зокрема, до осені 1917 р. було засновано понад 40 українських гімназій. Аби забезпечити нові школи й гімназії фахівцями, І.М.Стешенко звернувся до російського Тимчасового уряду і верховного головнокомандувача Південно-Західним фронтом генерала О.Брусилова з клопотанням про демобілізацію учителів з України. Цікаво, що генерал позитивно вирішив це питання і до осені 1917 р. достроково звільнив з діючої армії близько 13 тисяч педагогів.

І.М.Стешенко також сприяв створенню Української Академії мистецтв, Українського народного університету, польських і єврейських навчальних закладів в Україні.

Після відставки уряду В.К.Винниченка (кінець січня 1918 р.) І.М.Стешенко працював головним інструктором міністерства освіти УНР. На цій самій посаді залишався він і за часів гетьманської Української Держави.

Виїхавши у короткочасну відпустку до рідної Полтави, він був 29 липня 1918 р. тяжко поранений невідомими злочинцями, а наступного дня помер. Похований на Бай-

ковому кладовищі у Києві.

СЛАВІНСЬКИЙ (СЛАВИНСЬКИЙ) МАКСИМ АНТОНОВИЧ (1868-1945)

Відомий в країнах Заходу український громадсько-політичний діяч, дипломат, вчений-історик, юрист, літературознавець, націонолог, публіцист (літ. псевдонім — М.Ставинський).

Народився 12 серпня 1868 р. в містечку Ставище на Київщині в селянській сім'ї. Успішно закінчивши Київську гімназію (1886 р.), юнак учився в університеті св. Володимира на двох факультетах — юридичному та історико-філологічному. У роки навчання брав активну участь у діяльності драгоманівських організацій і літературно-мистецького гуртка "Плеяда". Разом з Л.Українкою він переклав і видав "Книгу пісень" і ряд інших творів Г.Гейне. Після закінчення університету (1895 р.) 2 роки відбував службу у царській армії. Потім жив у Петербурзі, Катеринославі, Одесі, працював у редакціях газет і журналів: "Северный курьер", "Жизнь", "Мир божий", "Труд", "Вестник Европы", "Приднепровский край", "Южные записки", "Наша жизнь" та ін., зарекомендувавши себе кваліфікованим журналістом і публіцистом, фахівцем з національного питання. Зокрема, у травні-вересні 1906 р. М.А.Славінський був головним редактором журналу "Украинский вестник" — друкованого органу української фракції у першій Державній думі Росії. У 1917 р. М.А.Славінський — офіційний представник Української Центральної Ради при Тимчасовому уряді в Петрограді, делегат З'їзду народів у Києві (вересень 1917 р.). У листопаді того ж буремного року він повернувся в Україну, друкувався в "Новій Раді", "Відродженні", інших періодичних виданнях. За влади гетьмана (з кінця квітня 1918 р.) М.А.Славінський був членом ради Міністерства закордонних справ, повноважним представником Української Держави при уряді Всевеликого війська Донського, брав участь у мирних переговорах з делегацією радянської Росії (травень-червень 1918р.), працював міністром праці в уряді Ф.Лизогуба. Восени 1918 р. М.А.Славінського було обрано членом ЦК Української партії соціалістів-федералістів.

Перший уряд Директорії УНР, враховуючи те, що М.Славінський, окрім інших необхідних якостей вченого і дипломата, вільно володіє всіма слов'янськими мовами і особисто знайомий з президентом Чехо-Словаччини Т.Масариком, призначив його головою української дипломатичної місії у цій країні. Прибувши до Праги 17 січня 1919 р., місія на

чолі з М.Славінським розгорнула активну роботу: зв'язалася з дипломатичними службами європейських країн, випустила і розповсюдила серію брошур "Пізнай Україну". У цих виданнях, а також в популярних лекціях М.А.Славінський та інші працівники місії доводили світовій громадськості, що є український народ, який має свої національні, етнічні особливості, свою історію і культуру, що цей народ домагається тепер визнання власної незалежної держави. Після розпуску місії (1923р.) М.А.Славінський викладав курси "Історія XIX століття" та "Історія України" в Українській господарській академії в Подєбрадах і в Українському високому педагогічному інституті імені М.Драгоманова в Празі. Одночасно писав і надсилав статті в Галичину до газети "Діло", журналу "Літературно-науковий вісник", інших видань, зокрема, в 1927-1933 рр. він був постійним кореспондентом громадсько-політичного тижневика "Тризуб", що видавався з ініціативи С.В.Петлюри у Парижі. У своїх статтях, а також публічних лекціях, виступах в комісіях Ліги Націй М.Славінський гостро критикував більшовицьку ідеологію, методи правління в СРСР і УРСР. Він був заступником голови "Головної емігрантської ради" (Париж), матеріально допомагав "Музею визвольної боротьби" у Празі. На його квартирі найчастіше збиралися представники української політичної еміграції в Празі. У 1934 р. в Подєбрадах був виданий курс лекцій М.Славінського — "Історія України" (176 с.), а в 1937 р. у Парижі — його брошура "Національно-державна проблема в СРСР".

У травневій ніч 1945 р. М.А.Славінського було затримано контррозвідкою радянської армії, яка визволяла Прагу від німців, і відправлено до Києва, у слідчу частину КДБ УРСР. Він був звинувачений у тому, що "вів активну роботу, спрямовану на повалення Радянської влади в Україні, на відрив її від Радянського Союзу і створення самостійної буржуазної держави". Чекаючи на суд військового трибуналу, 77-річний М.А.Славінський помер у в'язниці в ніч з 23 на 24 листопада 1945 року.

СУКОВКІН МИХАЙЛО АКИНФІЙОВИЧ (? — 1930-ті рр.)

Громадський і державний діяч України. Родом з поміщиків Київщини. Брат Київського губернатора (в 1912-1915 рр.) — шталмейстера Н.Суковкіна.

Упродовж багатьох років (до Лютневої революції 1917 р.) М.Суковкін очолював Київську губернську земську управу. 1 березня 1917 р. на нараді представників земського союзу, військово-промислового і біржевого комітетів, комітету союзу міст та інш. подібних організацій і установ старої влади М.Суковкін був обраний головою т.з. Комітету громадських організацій, що став органом російського Тимчасового уряду в Києві. А з 8 березня до кінця літа 1917 р. він займав посаду губернського комісара Київщини. Брав участь у роботі Всеукраїнського Національного Конгресу (квітень 1917 р.), де підтримав резолюцію про автономію України у складі федеративної демократичної Росії. За такий вияв співчуття до прагнень українського народу, як свідчив, наприклад, В.К.Винниченко, "голова Конгресу проф. М.Грушевський поцілував представника уряду д. Суковкіна".

Уряд гетьмана П.Скоропадського призначив М.Суковкіна послом Української Держави у Туреччині. До турецької столиці — Царгороду посольство на чолі з М.Суковкіним прибуло 21 жовтня 1918 р., коли дні правління гетьманату вже залишалися ліченими. Часу на розгортання діяльності новому українському послу практично не залишалось. Втім, він зумів виконати лише одну важливу для України справу — скласти і підписати з представником союзних Військово-Морських Сил на Сході віце-адміралом Аглетом спеціальну угоду, за якою визнавалось право Української Держави на Чорноморський флот. Після падіння гетьманату М.Суковкін визначився на неприхильній до української незалежної державності позиції, заявляв про свою політичну орієнтацію на "єдину, неділиму Росію". Згодом він відмовився передати справи посольства представникові Директорії О.Г.Лотоцькому, всляк перешкоджав йому виконувати обов'язки надзвичайного посла УНР. Помер М.Суковкін у 30-ті роки в Туреччині.

